

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

III. De causa efficiente.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Quæst. II. Sect. vnic. de Causis internis. 141

causat informando : ergo materia & forma causant immediatè per suam entitatem , quæ illis est principium causandi.

Secundæ partis ratio est , quia illæ causæ , quæ causant communicando suam entitatem , debent necessariò existere , alioqui non communicarent suam entitatem : debent etiam esse indistantes , cum causent per unionem : certas etiam exigunt conditiones , quia sine illis agens non potest formam producere in materia , sed neque forma sine illis conservari potest , unde tota illa necessitas dispositionum oritur tum ex parte agentis , tum ex parte formæ ; nam materia ex se indifferens est ad quilibet recipiendum . Neque dubium est , quin tertia hæc conditio suppleri à Deo possit , & efficere ut quamlibet materiam forma quolibet informet.

Causalitas. Dico secundò , causalitatem materiæ & formæ in compositum quod causant , esse unionem utriusque ; causalitatem materiæ in ipsam formam materialem , esse actionem educitivam.

Primæ partis ratio est , quia illud est causalitas alicuius causæ , quo primum posito , & aliis omnibus sublati , intelligitur causa esse actu causans ; & quo primum sublato etiam si alia ponantur , non intelligitur causans : sed primum posita unionem , materia & forma intelliguntur actu causantes ; & ea sublata , non possunt intelligi causantes ; non enim intelligi possunt unitæ , quin intelligantur constituere compositum : illud ergo , per quod illæ dant esse composito per modum principij , est earum entitas ; illud autem per quod dant esse composito per modum viæ , sola est unio.

Secundæ partis ratio est , quia illud est causalitas materiæ in formam , per quod forma pendet à materia ; per educationem autem forma pendet à materia , pendet enim per ipsam receptionem formæ in materia , quæ educitio est : ergo educitio est causalitas materiæ in formam.

Effectus. Dico tertio , rectè numerari tres effectus materiæ , compositum , formam , & unionem ; duos autem effectus formæ , compositum & unionem , seu informationem ; materiam enim causat solum finaliter.

Ratio est , quia materia & forma sunt causæ illius , cuius sunt partes ; sunt autem partes compositi . Deinde materia sustentat formam & unionem : ergo illas causat . Forma est causa informationis , quæ non est aliud quàm ipsa unio ; non est causa formalis ipsius materiæ , ut prima disputatione ostensum est , sed ad summum causa est finalis , quia materia est propter formam , ut illam recipiat & sustentet.

Prima obiectio. Obiicitur primò . Si materia esset causa compositi , esset causa sui ipsius ; vel enim est causa totius compositi , & sic causa est sui ipsius ; vel est causa tantum partis compositi , & sic est solum causa formæ . Et hoc argumentum multò magis valet pro forma : si enim non est causa materiæ , neque sui ipsius , certè non est causa compositi , sed solius unionis.

Resp. materiam causare compositum ut totum est , non quidem adequatè , sed inadæquatè ; non sustentando compositum , sed se illi communicando ; nam causare hoc modo totum inadæquatè , non est causare aliquam eius partem , sed est esse aliquam eius partem : materia igitur causat totum inadæquatè , quia pars est totius ; neque causat propterea seipsam , quia non causat adequatè . Idem dicendum est de forma.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò . Quolibet causa relationem habet ad effectum ; si ergo materia causa est totius

A compositi , habet relationem ad compositum , atque adeò ad seipsam.

Resp. negando , quod causæ internæ relationem habeant ad effectum , in quo continentur essentialiter.

Obiicitur tertio . Si materia est causa formæ , vel est causa interna , vel externa ; non interna , quia non est eius pars ; non externa , quia non est causa efficiens , vel finalis.

Tertia obiectio.

Resp. materiam esse causam internam formæ , si per causam internam intelligatur illa quæ causat aliquid in se ipsa sibi unitum ; si verò per causam internam intelligatur illa , quæ est pars , materia causa est extrinseca formæ , neque tamen est efficiens , vel finis , quia communis doctrina de causis intrinsecis & extrinsecis est tantum respectu compositi.

QVÆSTIO III.

De causa efficiente.

Nobilissima causarum omnium est , imò ferè sola propriè nomen causæ sibi vindicat causa efficiens , de qua ut distinctè dicam , tria primum de illa ponenda sunt : primò quidditas eius , & complementa : secundò principium causandi : tertio causalitas , seu actio . Conditiones verò necessarias ad causandum reiciunt Authores communiter cum Philosopho ad libros de generatione . Tribus autem illis expositis , declarandus potissimum erit concursus Dei , sine quo nulla potest esse causalitas alterius vilius causæ.

SECTIO I.

Existencia , & quidditas causæ efficientis.

Refert tres sententias S. Thomas lib. 3. contra Gentes , quas meritò damnat fatuitatis . Prima est , quod nihil omnino causæ secundæ agant , sed effectus omnes ad earum præsentiam prodeant à Deo ; sed eatenus tamen illæ agere dicantur , quod ad agendum Deus non determinetur nisi ad earum præsentiam . Secunda est , quod nihil agant corpora , sed singulis tamen corporibus insit virtus aliqua spiritualis substantiæ spiritualis , à qua oriuntur effectus omnes . Hanc tenuisse dicitur Avicembr. lib. de Fonte vitæ . Tertia est , quod à rebus corporeis sola producantur accidentia , & dispositiones ad formam substantialem , quam sola deinde substantia spiritalis produceret ; sic enim censuit Avicenna lib. 1. sufficientiæ , c. 10. à Platone (opinor) errore derivato , qui solas ideas volebat activas esse . Contra quos errores ,

Tres sententiae improbabiles.

Dicendum primò est , causas secundas , etiam corporeas , verè aliquid agere , ac producere , tum intra , tum extra se ; neque dici vlllo modo posse , quod sola causa prima omnia producat , vel quod à solis substantiis spiritalibus omnes prodeant effectus.

Conclusio.

Primò enim sic enuncitur ex Scriptura pluribus locis , Genes. 1. *Germinet terra herbam virentem , & facientem semen in genere suo* . Sapient. 18. dicitur , ignem in fornace Babylonica oblitum fuisse suæ naturæ , cum tres pueros non combureret . Accedit Concilij Tridentini anathema indictum sess. 6. *canone 4. adversus eos qui vellent voluntatem humanam merè passivè se habere in suis actionibus ; hinc enim*

Prima probatio.

enim sequeretur, quod nec esset meritum, nec peccatum, nec libertas vita, imò neque ullus actus vitalis, sed solus Deus & bene ageret, & male; & videret, & audiret.

Secunda
probatio.

Secundò, idem euincit experientia; videmus enim organa diuersa in viuentibus, quæ si nihil agerent, essent inutilia. Sentimus etiam non agendo fatigari, & videmus agens naturale inuadere passum, illud alterare, debilitare paulatim qualitates eius contrarias, ac tandem vim eius infringere, aliquando citius, aliquando tardius; quod argumento est, agere causas naturales, non autem solum Deum; alioqui producerentur æquè velociter effectus omnes, cum nihil sit in rebus creatis, quod possit retardare actiuitatem Dei Creatoris, à quo certum est accendi æquè posse lignum viride ac siccum. Deinde si non ageret causa creata, manifestum est quod ad quamlibet distantiam effectus produci possent, nihil enim distans est respectu Dei. Deinde qualitates elementorum non cognoscimus, nisi ex earum actionibus. Idem v.g. nescimus esse calidum, nisi quia calefacit.

Ratio.

Tertiò idem euincit aperta ratio, quia potentia operandi perfectio est primi entis non minùs participabilis à creaturis, quàm ipsum esse; cur enim non æquè potuit Deus illam tribuere agentibus creatis? præsertim cum vnunquodque non sit nisi operationis sue gratia: omnia igitur frustra essent, si nihil operarentur. Denique cum viuentia non constituentur nisi per facultatem immanenter operandi, certè sublata illa facultate, sequitur, nulla in creatis esse viuentia. Vnde rectè concluditur, causas secundas esse verè causas effectiuas, tum æqui-uocas, tum vniuocas, à quibus prodit mirabilis illa varietas effectuum, quæ tamen non est à solo creatore, mirabiliter potentiam eius declarat.

Definitio
causæ effe-
ctiue.

Dico secundò, causam efficientem rectè definiri ab Aristotele textu 29. *Est id vnde est principium primum motus & quietis*: id est, primum principium à quo procedit actio & effectus.

Ratio est, quia sicut propria causatio materiæ est ut sit subiectum primum; & propria ratio formæ, ut sit actus constitutus; & finis, ut sit vltimum & optimum propter quod fit aliquid: ita proprium efficientis munus est ut sit principium operandi; non agunt autem res nisi mutando: & quia motus omnis ad quietem ordinatur, nulla res esse potest principium motus, quin principium etiam sit quietis. Dicitur ergo causa efficiens, *principium primum*, quia concursus causæ efficientis est ordine naturæ prior, quàm concursus causæ materialis & formalis, cum vera sit hæc causalis, *Ideo materia & forma c. usant, quia causa efficiens agit*. Finis autem est prima in ordine intentionis, sed in ordine executionis prima est causa efficiens, à qua est actio; & sic optimè potest explicari, quomodo causæ subordinata aliis causis, quomodo causa instrumentalis, quomodo is qui ex alterius agit consilio aut imperio, sint causæ reuerà efficientes, & prima principia motus, non per comparisonem ad alias causas efficientes, sed per comparisonem ad materiam formam & finem. Denique dicitur principium, à quo motus est, & quietis, ut distinguatur à materia, quæ illud est ex quo procedit motus; à forma, quæ id est, ad quod; à fine, propter quem fit motus: sola verò efficiens est id à quo procedit actio. In quo etiam distinguitur à natura, quam designebam cum Philosopho, primum principium, vel actiuum, vel passiuum, motus eius tantum in quo est: causa verò efficiens principium est actiuum tantum, tum in eo in quo est, tum in alio.

A Superessent hæc diuisiones causæ efficientis, quas ferè tradebam *quæst. 1.* Sola restat diuisio causæ in principalem & instrumentalem, de qua dicam *sect. 3.* nunc duo explicare proposui complementa effectiue causæ, causam videlicet idealem & instrumentalem.

SECTIO II.

De causa exemplari prout complementum est causæ efficientis.

Tota Platonis Philosophia in sola ferè versabatur contemplatione causæ idealis, & in eius cognitione omnia ponebant eius discipuli; adeo ut asserat Clemens Alexandr. lib. 4. Stromatum, *disiisse sapientissimè Platonem, eum, qui contemplatur ideas, videri esse Deum inter homines*. Et Augustinus lib. 83. qq. quæstione 46. *Tanta quidditas in illis vis constituitur, ut nisi illis inellektis sapiens esse nemo possit*. De illa igitur causâ, ut plenè dicam, tria mihi video necessaria. Primò eius definitio, diuisio & necessitas: secundò propria eius quidditas, siue utrum sit conceptus formalis, an obiectiuus: tertiò ad quod genus causæ idea pertineat.

§. I.

Causa idealis definitio, diuisio, necessitas.

Certum est primò, ideam in genere rectè definire, *Est imago rei faciendæ, quæ dirigit actionem intellectualis agentis, seu quam agens operando imitatur*. Idea enim generatim appellatur imago aliqua rei faciendæ, & hoc vnum sonat nomen exemplaris, atque ideæ, quod significat formam & simulacrum rei faciendæ per opificem; quod enim Græcè, *idea*; latine, *forma*, dicitur, ut exponit saepe Cicero, & Augustinus appellat eam, *speciem*; *rationem*, *formam*: Dionysius, *exemplaria*, & *efficitrices rationes*, id est *imagines non emortuas, sed opera iuas* (ut explicat Damascenus lib. 1. de imaginibus.) Anselmus autem in Monologio c. 3. *Præ se deus aliquid in ratione faciens exemplum rei faciendæ, speciem suam iudicem, regulam*. Nec malè Ludouicus Viues notat in lib. 7. *cimitatis*, à spectando, dictas esse *ideas*, quia dum artifex operatur, ideam respicit. Idea ergo forma est, & exemplum rei formandæ; forma (inquam) non intrinseca rei, & eius constitutus essentiam; sed forma distincta realiter, & à rebus separata, quarum est forma, imago videlicet illarum: imò nec quælibet imago idea est, sed illa solum, quæ opificem dirigit.

Certum est secundò, ideam aliam esse externam, aliam internam: externa est externum aliquid, idea, quod imitandum proponitur, ut Cæsar idea est externa imaginis, quæ Cæsar representatur; quod magis appellatur prototypum, & exemplar, quàm idea, neque in omnibus reperitur artefactis, neque semper dirigit agens. Idea interna, simulacrum est, & imago in mente formata, quæ dirigit ipsum agens. Et hæc iterum est duplex: primaria, quæ immediate dirigit agens: secundaria, quæ dirigit mediante alio. Vnde sequitur, rectam esse definitionem ideæ nuper traditam, quia conuenit omnibus ideis, tum internis, tum externis; aliæ verò vel soli conueniunt ideæ externæ, vel soli internæ secundariæ, ut cum dicitur, idea est id quod artifex intuens, aliquid aliud, ad eius similitudinem facit: vel idea est, quod artifex imitatur operando; melius tamen, ut

Quæst. III. Sect. II. de Causa exemplari. 143

vt patebit, idea vocatur imago; quæ dirigit actionem operantis.

Necessitas
causæ idea-
lis.

Certum est tertio, ideam non esse aliquid finem, sed eam in omni agente intellectuali reperiri; sic enim asserunt Philosophi omnes, & Theologi. Primum enim probat S. Thomas, optima ratione, quia est necesse vt in omni agente forma præexistat rei faciendæ: in intellectualibus autem agentibus illa non potest præexistere nisi secundum esse intelligibile; forma enim domus faciendæ non potest esse in architecto, nisi secundum esse intellectuale; quæ forma vocatur idea, & tota ratio artis; ars enim idea est, seu regula rei faciendæ. Secundò hæc est ratio, cur in Deo non possint ideæ negari, quia scilicet illis sublati Deus non esset artifex sapiens, nec ex ratione operaretur, imò sequeretur illum cum operaretur, vel antequam operaretur, nesciuisse quid faceret, si apud eum ratio faciendi non erat, vt bene dicitur Augustinus lib. 1. retract. c. 3. quia, vt docet Anselmus in Monol. Non potest ullo pacto rationabiliter aliquid fieri ab aliquo, nisi præexistat in mente operantis aliquid exemplum rei faciendæ. Ideo vocat S. Dionysius ideam reorum & rationem effectricem essentiarum. August. principales formas, quæ cum ipsa formata non sunt, neque oriuntur, neque intereant, secundum has tamen formari dicatur omne quod oritur, vel inuenit. Et lib. 7. ciuitatis, refert Varronem interpretari ideam Mineruam, ex mente Platonis, qui dixit in Timæo, adfuisse Deo condenti mundum exemplar quod inspiceret, id est rationem, ideam, mentem. Neque sanè aliud significat mundus ille intelligibilis, ex quo aiunt Plato, Clemens Alex. Philo, & alij, natum esse mundum visibilem, quam diuinam ideam, siue, vt ait Philo, rationem Creatoris creare cogitantis: & alias, primitiua sigilla mundi visibiles, iuxta illud Apostoli Hebr. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Sic enim explicat Anselmus, & notum est illud Boët. Tu cuncta superno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse, mundum mente gerens. Potest autem pulcher hic mundus intelligi esse diuinum Verbum, primitiua idea ideatum omnium, quia ex propria notione sua est ratio, & sapientia per quam omnia fiunt, & sine qua factum est nihil. Sed de diuinis ideis plura tradunt Theologi 1. parte.

§. II.

Quanam sit causæ idealis propria quidditas: siue, vtrum illa sit conceptus formalis, an obiectiuus.

Conceptus
formalis &
obiectiuus.

Tria hæc, quæ dixi hastenus de idea, difficultatem non habent, & comperta sunt apud omnes: nunc difficultius controuertitur, vtrum imago illa, quæ operationem dirigit agentis per intellectum, sit conceptus ipse formalis, seu cognitio artificis; an verò conceptus obiectiuus. Appellatur videlicet conceptus formalis cognitio ipsa rei, quæ imago est & forma rei cognita in mente concepta; conceptus autem obiectiuus est ipsamet res, propterea obicitur cognitioni, seu ipsa res in esse cognita: nam quoties res aliqua cognoscitur, seu obicitur intellectui, dicitur mente concipi, & accipere quoddam esse, quod appellant obiectiuum. Difficultas igitur est, vtrum idea sit cognitio ipsa rei faciendæ, an verò res ipsa faciendæ propterea cognita.

Conclusio.

Dico primò, ideam primariam, & internam esse

A conceptum formalem; conceptum autem obiectiuum esse ideam solum secundariam. Ita docent Suarez disp. 24. sect. 5. Valques 1. parte, disp. 72. cap. 1. & 2. Valent. 1. parte, quæst. 15. puncto 1. & alij, quos citant. Contrarium verò censent Molina, Gradius, Albertinus, Scotus; & videtur tenere S. Thomas 1. p. quæst. 15. art. 2. & quæst. 3. de veritate.

B Ratio est primò, quia ideæ diuinae sunt conceptus ipse formalis diuinus, seu cognitio Dei de creaturis faciendis; non autem creaturæ ipsæ, propterea cognita; nam ideæ illæ, vt ex Patribus nuper dixi, sunt imagines & exemplaria rerum, quæ à Deo faciendæ sunt; res autem ipsæ non sunt imagines rerum. Deinde ideæ formæ sunt in Deo ipso præexistentes, vt dixi ex S. Dionysio, internæ, immutabiles, substantificæ, ad quarum similitudinem omnia facta, & formata sunt. Imò ideæ sunt mundus intelligibilis, rationes rerum creandarum, & causæ primordiales illarum: quæ omnia soli conuenire possunt diuinæ cognitioni, non autem creaturis ipsis. Sola ergo cognitio est idea, non autem res ipsa in esse cognita.

C Secundò. Illud solum idea est proxima & primaria, quod solum proximè dirigit & determinat agens intellectuale ad operandum: sed illud est conceptus formalis, non obiectiuus: ergo conceptus formalis est idea primaria, non conceptus obiectiuus. Probatur minor: nam illud non immediatè dirigit operantem, quod dirigit mediante alio; sed conceptus obiectiuus dirigit operantem mediante conceptu formali: ergo conceptus obiectiuus non immediatè dirigit. Et confirmatur, quia idea in artifice est ipsamet ars; artem autem certum est esse conceptum formalem intra ipsum artificem, non autem conceptum obiectiuum: ergo idea est conceptus formalis, non obiectiuus.

D Obicitur primò. Illud est propriè idea, quod artifex operando imitatur: sed artifex in operando imitatur conceptum obiectiuum potius quam conceptum suum formalem; artifex enim non imitatur nisi quod cognoscit; non cognoscit autem, neque considerat conceptum suum formalem, sed conceptum obiectiuum, quem propterea solum imitatur: ergo conceptus obiectiuus idea est, non conceptus formalis. Confirmatur, quia sicut exemplar externum, est illud externum simulacrum, quod artifex imitatur; ita etiam exemplum internum, illud est, quod imitatur artifex operando.

E Respondeo ideam remotam, & secundariam esse id, quod agens intellectuale propriè imitatur; ideam autem proximam & primariam non esse id, quod propriè imitatur artifex, sed quod dirigit agens proximè & primariò. Dupliciter enim potest agens aliquid imitari: Primò formaliter, secundò representatiuè. Formaliter imitatur id, ad cuius similitudinem facit aliud, vt cum domum vnā facit alteri similem; cum pingit imaginem Cæsaris, & Cæsarem ipsum exprimit. Representatiuè imitatur, quando facit opus, quo modo faciendum esse representatur conceptui; & hoc modo agens imitatur suum conceptum formalem, format enim opus eo modo, quo dicitur conceptus formalis; conceptum autem obiectiuum non imitatur villo modo, quia non facit opus simile ipsi operi, sed solum ideam externam propriè imitatur.

Obicitur secundò. Idea est id, quo artifex in-

Secunda
tuens obiectio.

tuens aliquid, aliud ad eius similitudinem facit: sed artifex non intuetur conceptum suum formalem; architectus v.g. intuetur domum faciendam, non conceptum domus.

Resp. illam esse solum definitionem ideæ remotæ ac externæ, quia illam formaliter intuetur, & imitatur artifex; ideam verò internam & proximam non intuetur artifex formaliter & in actu signato, sed virtualiter tantum, & in actu exercitò, quatenus scilicet per illam dirigitur operando, atque aded intuetur illam saltem æquivalenter.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio, dici communiter à Patribus, quod plures in Deo sunt ideæ: v. g. dicit Augustinus lib. 83. q. 99. quæst. 46. quod alia ratione conditus est homo, alia equus. Sed conceptus non sunt in Deo plures: ergo conceptus formalis non est idea.

Resp. non esse in Deo plures ideæ primarias, dici posse esse plures ideæ secundarias. Idea diuina primaria est ipsa cognitio diuina rerum omnium faciendarum, in qua proximè fundatur scientia Dei practica; estque, ut sæpè dicit Augustinus, *ars omnia scientis, & omnia potentis Dei*. Creatura verò faciendæ, prout cognita, sunt ideæ secundaria, quæ dirigit mediante cognitione. Idea ista est in Deo multiplex, ars verò & idea primaria non est nisi vna. Essentia verò diuina non est ideæ proxima, sed est ideæ remota, & prototypon æquivalens ideis externis, quibus vtuntur artifices creati.

§. III.

Ad quod genus causa pertinet causa idealis.

Conclusio.

Dico secundò, causam idealem pertinere ad causam efficientem, non autem ad causam formalem. Ita communiter censent omnes, contra Fonsecam, & Conimbricenses, qui reuocant ideam ad causam formalem.

Probatio.

Ratio est, quia illud quod causam efficientem in actu primo complet ad producendum effectum, pertinet ad causam efficientem: causa idealis complet eo modo causam efficientem in actu primo; sicut enim agens naturale completur ad agendum per formam naturalem, & constituitur per eam in actu primo, sic agens artificiale completur ad agendum per formam artificialem, seu per ideam; & sicut agens naturale determinatur per suam formam ad producendum effectum sibi similem, ita determinatur agens artificiale per suam ideam ad producendum opus simile formæ præconceptæ.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, Causalitas ideæ consistit in quadam passiva imitatione alicuius formæ obiectæ intellectui: ergo idea est causa formalis; vnde à Philosopho etiam sæpè vocatur forma.

Resp. negando antecedens; causalitas enim ideæ non est passiva illa imitatio, sed actio ipsa efficientis; non enim alio modo idea concurret, quam vt causa efficiens, quatenus pertinet ad constitutionem eius in actu primo: imitatio ergo illa passiva, seu representatio, est potius principium cauandæ causæ idealis, quam eius causalitas; & propterea vocat eam Aristoteles *formam*. Vel etiam quia idea duplicem dicit respectum, primò ad artificem, cuius intellectui inhaeret more aliorum accidentium, & sic est causa formalis: secundò, ad effectum, seu exemplatum; & sic forma non est, sed causa efficiens.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, Finis non minùs determinat causam efficientem quam idea: ergo si propter

A hanc causam idea pertinet ad causam efficientem, pertinebit etiam ad eam causam finalem, tunc qua incompletum etiam in actu primo est agens.

Resp. disparem esse rationem ideæ, & finis, quia finis supponit agens completum in actu primo, & illud non determinat nisi inæphorice, alliciendo per sui desiderium: idea verò complet agens intellectuale in actu primo, & illud perficit in ratione causæ efficientis, ad quam etiam propterea pertinet.

SECTIO III.

De causa instrumentali.

Alterum causæ efficientis complementum est causa instrumentalis, cuius quidditas vt intelligatur, dicendum est primò, quid, & quotuplex sit causa instrumentalis; secundò, quænam requirantur ad rationem instrumenti; quomodo scilicet illud sit ignobilis effectus; quomodo illum contineat, & quomodo debeat pendere à causa principali.

Certum est primò, causam instrumentalem in genere, *illam esse quæ agit inquam virtus alterius*; tunc verò causam agere vt virtutem alterius, quando producit effectum sibi non proportionatum, & alteri debitum. Primò enim ita videtur sonare nomen ipsum instrumenti, quo nihil significatur, nisi quod producit operationes, non sibi, sed alteri debitas; seu esse principium quo aliud operatur: hoc autem est esse virtutem alterius. Deinde non aliter explicari commodè potest ratio instrumenti; non enim rectè instrumentum illi definiunt, cui effectus non tribuitur nisi cum additamento; multa enim sine dubio instrumenta sunt, quibus tribuitur effectus; nam Sacramenta v.g. producant sanctitatem.

Cur autem cum additamento tribuatur, id ipsum est quod queritur. Secundò etiam non rectè definiunt instrumentum, qui dicunt illud non mouere nisi ab alio motum; instrumenta enim separata, vt semen, non mouentur à causa principali; & calor cum producit ignem, nullum accipit motum ab igne, cuius instrumentum est. Tertio male alij negant, effectum ipsum produci ab instrumento, sed prauas duntaxat dispositiones, quia in artefactis hoc manifestè falsum est: serra v. g. lignum scindit, & in naturalibus statim probabitur, quod accidens producit substantiam. Denique non est satis dicere cum aliis, quod instrumentum non agit nisi eleuatum à causa principali; non enim explicari potest, quid sit illa eleuatio, cum causa principalis sæpè sit distans quando instrumentum agit. Sola igitur valere allata definitio instrumenti; quod nimirum agat tanquam virtus alterius, producendo effectus non sibi debitos, sed alteri.

E Certum est secundò, instrumentum multipliciter solere diuidi: primò enim aliud est instrumentum coniunctum, aliud separatum. Coniunctum est, quod non agit nisi coniungatur agenti principali; huiusmodi sunt omnia instrumenta artis. Instrumentum separatum illud est, quod agit sine causa principali, vt semen producat arborem. Secundò diuiditur in instrumentum naturale, artificiale, & obediens. Naturale illud est, quod à natura ipsa institutum est pro effectum aliquo naturali producendo, vt calor instrumentum est naturæ animæ ad opera vitæ. Artificiale, quod assumitur ab artifice ad opus aliquod perficiendum, vt penicillus ad pingendum, calamus ad scribendum. Obedientiale, quod à Deo assumitur ad effectus supernaturales, vt aqua

Definitio instrumenti.

Diuisio instrumenti.

aqua in Sacramento ad gratiam producendam. His positis tota difficultas est, ut exponatur, quid exigatur ut aliquid agere dicatur tanquam virtus alterius, & effectus producere non sibi, sed alteri debitos.

Dependentia non requiritur. Dico primò. Ut aliquid instrumentum agat tanquam virtus alterius, non requiritur ut dependeat ab agente principali quoad suum esse, neque ut ab eo accipiat actualem influxum, per quem cleuetur, ut possit operari.

Ratio est, quia instrumentum naturale separatim non actu pendet ab agente principali, neque vllum ab eo accipit influxum; v. g. semen, dum producit viuens, non pendet ab agente principali, quod sæpè mortuum est. Solum ergo est fere instrumentum artis, quod pendet ab artifice, recipitque actualem influxum ab eo, alioqui esset omnino iners & inefficax. In naturalibus instrumentis nulla reperitur fere dependentia huiusmodi, sed ipsa entitas est per se virtus agentis principalis, & illa sola satis est ad totam rationem instrumenti.

Nobilitas. Dico secundò. Ad rationem instrumenti, quod agit ut virtus alterius, non etiam requiri ut illud sit ignobilius suo effectui.

Ratio est, quia licet omnis causa imperfectior effectui, quem producit, sit instrumentalis, non omnis tamen causa instrumentalis est ignobilior suo effectui. Dixi, omnem causam imperfectiorem effectui producto, esse instrumentalem, quia omnis causa principalis continet effectum formaliter, vel eminenter: si autem sit imperfectior, neutro modo continet effectum. Sed neque potest effectus esse debitus causæ quam perfectione superat, cum non sit illi proportionatus. Quoties igitur causa erit imperfectior effectui, erit sine dubio instrumentalis; sed non quoties est instrumentalis, est tamen propterea imperfectior: nam v. g. si eleuetur Angelus ad creandam formicam, producat illam instrumentaliter, & tamen superat formicam nobilitate. Artis instrumenta nobiliora plerumque sunt quam effectus, ut si aurea lamina vtaris, vt formetur lamina ferrea. Cum igitur fieri possit, ut aliquid producat effectum ignobiliorem in virtute alterius agentis, cui soli debitus est, propterea potest causa nobilior effectui agere tanquam instrumentum.

Continentia effectus. Dico tertio, ad rationem instrumenti, quod agit ut virtus alterius, non requiri ut illud contineat effectum ut quod, formaliter, aut eminenter; sed satis omnino esse, ut contineat illud ut quo, tametsi ab eo verè, ac directè actio egreditur. Quod ut declararem,

Obserua, commune hoc apud omnes esse axioma, quod omnis causa, quacunque illa sit, debet continere suum effectum; quia cum effectus egrediatur quodammodo ab ipsa, certè necesse est illum contineri ab ea, ex qua quodammodo extrahitur. Duobus autem modis contineri potest effectus in causa: primò ut quod, secundò ut quo. Continere ipsum effectum ut quod, est continere illum per se formaliter, aut sine ordine ad aliud, tanquam primum illius principium. Continere ut quo, est continere per ordinem ad aliud, tanquam via, & secundarium principium tenens locum alterius. Quidquid continet aliud ut quod, debet habere totam eius nobilitatem; quod autem continet ut quo, non debet habere totam eius nobilitatem, sed tantum posse producere loco alterius. Instrumentum, cum non sit nisi virtus alterius, non potest continere ipsum effectum tanquam id quod, sed duntaxat tanquam id quo, quia non continet illum per se, sed tantum per ordinem ad causam principalem, & tanquam principium secundarium; nam hoc est esse virtutem alterius.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Ratio itaque conclusionis est, quia instrumentum debet effectum aliquo modo continere, alioqui non illum produceret: non continet ut quod, quia loco alterius agit, & tanquam principium secundarium, cum producat aliquid improporcionatum, & alteri debitum: ergo instrumentum continet effectum ut quo. Neque necesse est ut contineat totam eius nobilitatem, sed tantum ut producat id quod non ipsi tribui debet, sed alteri.

B Dico quarto, instrumentum coniunctum agere semper in virtute illius causæ, per quam actu mouetur ad agendum; instrumentum verò naturale separatim agere in virtute illius causæ, à qua productum est, quando illa causa est saltem æquè nobilis ac effectus productus: semen v. g. productum viuens, est instrumentum illius à quo est decissum; quoties autem causa, per quam instrumentum est productum, ignobilior est effectui producto per ipsum instrumentum, tunc illud instrumentum agit in virtute causæ, cui assimilatur effectum. Quod constabit ex dicendis de causa eorum animalium, quæ generantur ex materia putri; proxima enim eorum causa, & instrumentalis, sunt accidentia producta per solem v. g. vel aliud agens inanimatum; causa verò principalis est sine dubio aliquid viuens, in cuius similitudinem gignitur animal, ut constabit statim.

Agere in virtute alterius.

SECTIO IV.

Principium proximum causandi efficienter.

C Supposita existentia, quidditate, ac complementis causæ efficientis, sequitur id per quod illa constituitur causans in actu primo, solumque vocari principium proximum causandi effectiue. Quæritur ergo primò, quodnam sit principium immediate causatiuum accidentium: secundò, quodnam sit principium causatiuum substantiæ: denique, quodnam sit principium remotè ac principaliter causatiuum eorum quæ sunt genita ex putri materia.

§. I.

Principium à quo immediate sunt accidentia.

*D*ico primò. Accidentia, quæ nec vitaliter producantur, nec per emanationem producantur ab aliis accidentibus; ea verò quæ producuntur per emanationem, saltem aliqua, producantur immediate à substantia. Ita docent cum S. Thoma Thomistæ omnes contra Scotum & Scotistas.

Conclusio.

Obserua, duobus modis posse aliquid produci: primò per emanationem, secundò per propriam actionem. Per emanationem produci dicuntur ea, quæ sunt proprietates complentes essentiam rei in qua producuntur, ut productio frigoris in aqua est emanatio. Per actionem producantur ea, quæ supponunt subiectum suum iam completum in suo esse.

Notatio.

E Ratio ergo cur solum accidens producat aliud accidens, est quia primò calor v. g. positus extra subiectum, v. g. in speciebus venerabilis Sacramenti, vel etiam positus in subiecto extraneo, v. g. in aqua, producit calorem: sed tunc substantia nihil agit, ut patet: ergo solum accidens agit. Deinde accidens producit aliquando intensius, aliquando remissius ab eodem corpore; nam aqua v. g. magis aliquando calefacit, aliquando minus. Imò cum tempore marcescit aliquando vis actiua illorum corpo-

Ratio.

N rum,

rum, remanente substantia eadem : ergo id, quod
immediatè agit, non est substantia, sed accidens.

Ratio, cur accidens producat aliud ut causa prin-
cipalis, patet, quia est æquè nobile, neque agit ut vir-
tus substantiæ, nisi quando producit effectum im-
proportionatum.

Ratio denique, cur substantia per emanationem
producat suas proprietates, est quia dum aqua cale-
facta redit ad pristinum frigus, nulla potest esse cau-
sa illius frigoris præter formam substantialem
aquæ, alioqui daretur processus in infinitum : ergo
certum est, quod aliquod accidens necessariò debet
produci à forma.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò, accidentia sæpè non distingui
ab essentia rei : ergo ab illa non possunt emanare.

Respondeo accidentia quæ ab essentia rei solo
conceptu differunt, non emanare realiter ab essen-
tia, sed per conceptum duntaxat cum fundamento
in re, quia illa non sunt primus conceptus rei, sed
eo conceptu posito, debent poni tanquam concep-
tus secundarius ; idè dicuntur emanare ab essentia,
quæ primus est rei conceptus ; non quòd emana-
tio illa huiusmodi accidentium sit actio aliqua,
sed tantum consequutio aliqua necessaria concep-
tum ; emanatio verò accidentium distinctorum
vera est actio.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundò, Substantia non est actiua per
veram, & propriam actionem immediatè : sed ema-
natio est actio vera : ergo substantia non est actiua
per emanationem immediatè.

Resp. emanationem esse quidem actionem, qua
completur esse agentis ; sed eam tamen minus pro-
priè actionem appellari, quia propriè dicta actio vo-
catur ea, quæ procedit ab agente penitus completo.
Accidentia non sunt instrumenta substantiæ in
ordine ad actiones emanatiuas, alioqui daretur pro-
cessus in infinitum, ut dixi.

Tertia ob-
iectio.

Obiicitur tertio. Si accidentia emanant à sub-
stantiis, sequitur quod homo nunquam debet mori,
quia quantum detrimenti affert corpori calor, &
agentia extrinseca, tantum reparare anima poterit
per emanationem.

Resp. negando, id sequi ; nam idè necesse om-
niò est emori hominem, quia per alimentum, &
agentia extrinseca impeditur anima reparare in in-
tegrum damna, quæ calor naturalis, & agentia ex-
trinseca intulerunt, ut dicitur alibi.

S. II.

Principium à quo immediatè producitur substantia.

Conclusio.

DEco secundò, solum accidens immediatè pro-
ducere substantiam tanquam instrumentum,
& virtutem substantiæ, à qua productio illa princi-
paliter, & remotè tantum attingitur. Ita docent
S. Thomas 1. parte, q. 46. art. 5. & 8. & cum eo Tho-
mistæ omnes, Vasques 1. parte, disp. 189. c. 3. Valentia,
Bubalus q. 5. art. 1. quæ sita 1. Alexander de Ange-
lis lib. 1. contra Astrol. gos. c. 151. Gillius lib. 2. tract. 9.
c. 5. m. 4. & c. 7. n. 2. Albertinus tom. 1. q. 2. Philosophi-
ca, dubit. 1. Auerla, Conimbricenses. Repugnant au-
tem Scotus in primum dist. 37. & in secundum di-
stinct. 17. Ochamus in secundum dist. 23. Durandus
in primum dist. 12. q. 2. Huradus disp. 9. physica. sect. 3.
& 5. qui omnes asserunt, solam esse substantiam,
quæ immediatè productiua est alterius substantiæ.
Suarez autem disp. 18. & Recentiores nunc commu-
nius volunt, substantiam simul cum accidente con-
currere immediatè ad productionem substantiæ.
Contra quas omnes sententias,

A Ratio primò sit, quia certum est, animalia perfe-
cta, quæ generantur intra ova, & ex semine deciso, non
posse produci à substantia immediatè, sed à so-
lis accidentibus : ergo substantia neque sola, neque
cum accidentibus producit immediatè substan-
tiam, sed accidentia sola illam producant. Probatur
antecedens ; nam quoties ex ovo pullus generatur,
non necessariò adest mas, neque femina, quæ ovum
hoc produxerunt ; imò sæpè contingit ut obierit
utrumque : tunc solum accidens ab illis ortum pro-
ducere potest substantiam, virtus nimirum semina-
lis : ergo accidens solum immediatè producit sub-
stantiam. Maior probatur, quia mas & femina sup-
ponuntur interisse : ergo agere non possunt im-
mediatè. Idem probatur de reliquis animalibus, quæ
generantur ex semine deciso ; nam quoties leo ge-
neratur ex semine alterius leonis, procul sæpè abest,
aut etiam mortuus est leo generans : ergo solius ac-
cidentis est proprium producere tunc immediatè
leonem, qui generatur.

Prima pro-
batio.

Ad hoc argumentum respondent primò aduer-
sarij cum Suarez, in iis casibus, in quibus substantia
creata non potest immediatè agere, recurrendum ef-
se ad primam causam, quæ in generatione viuenti-
um causa sit tum vniuersalis, tum particularis, sup-
plendo defectum causæ secundæ.

Prima cau-
sa.

Sed contra, quia hinc sequitur, nullum animal
generari ab altero animali ; & falsò vnum homi-
nem dici patrem alterius hominis, quia esse patrem,
est esse causam generantem ; solus autem Deus cau-
sa erit generans omnium viuentium : unde falsò
etiam diceretur, quod inest viuentibus potentia ge-
neratiua ; illam enim haud dubiè non haberent vi-
uentia, quæ nihil omnino possent generare. Sed
neque videtur probabile, quod omnium ferè natu-
ralium effectuum causa soli Deo tribui debeat, cum
enim res non viuentes vim actiuam habeant, cer-
tè nulla est ratio probabilis, quæ negare illam pos-
sit rebus viuentibus.

Respondent secundò alij cum Hurtado animæ ma-
tris facile posse tribui generationem hanc viuentiū.

Secunda
causatio.

Verùm illud primò valere non potest in ovipar-
is, quæ gignuntur extra matris uterum : nam testu-
do, & struthio camelus deferunt ova in arenis, quæ
postea benigno terræ calore maturantur ; sicut
etiam accidit laceris : & notum est quod alicubi ex-
cluduntur ova clibani calore, sine matris interuen-
tu. Adde quod hinc sequitur, quod sola ergo mater
est causa generationis factum, quia illa sola con-
curreret ; & sic rectè notat Albertus, quod quando
ex equa & asino gignitur mulus, deberet factus esse
equus soli matri similis.

Addunt tertio alij cum Fernelio lib. 7. c. 6. causam
immediatè productiuam illorum effectuum esse
coelum, quia (inquiunt) in semine quolibet cœlestis
quidam residet spiritus, quo semen penetratum, ge-
nito formam tribuit. Imò spiritum illum à solaribus
radiis productum, per omnia mundi corpora diffun-
di, eoque Chymicos asserere, quod animantur ve-
getabilia omnia, & sensitiua, & per eum cognatio-
nem habent cum cœlo.

Tertia cau-
sa.

Sed hoc ludicrum figmentum est, ut latè osten-
dit Alexander de Angelis loco citato ; spiritus enim
ille, si est animatus, oriri à cœlo non potest, quod
vita caret ; si est inanimatus, vim non habet gignendi animam. Deinde, nullum ergo viuentem produ-
ctiuum esset viuentis, sed soli cœlo tribui deberent
effectus omnes habentes vitam. Argumentum igitur
allatum efficaciter probat, quod accidens haud
dubiè vim habet immediatè producendi substan-
tiam, cum sæpius accadat, ut nulla sit præsens sub-
stantia, cui tribuatur productio substantiæ.

Altera

Secunda
probatio.

Altera etiam probatio esse potest, quia si substantia etiam partialiter concurrat ad productionem alterius substantiæ, sequitur omnino actio in distans; nam cum ignis ex loco distanti accendit stuppam, solus calor immediatè producit in medio calorem; ignis autem in medio nihil producit, & tamen ignem producit in stupa: ergo agit in distans. Denique si accidens quando solum est, non potest producere substantiam, non potest illam etiam producere quando est iunctum substantiæ, quia idè solum non potest producere, quia non continet substantiam, sed quando iunctum est substantiæ operanti, non continet substantiam, nec augetur eius actiuitas; nihil enim de nouo accipit: ergo non magis producit substantiam, quàm si sit solum.

Prima obie-
ctio.

Obiicitur primò vulgare argumentum, & in hac materia ferè vnicum. Omnis effectus contineri necessariò debet in sua causa, vel formaliter, vel eminenter; cum enim extrahatur à causa, debet in ea priùs esse, quàm extrahatur: sed accidens neque formaliter, neque eminenter continet substantiam, quia quod est alio ignobilius, continere illud nullo modo potest formaliter, quod est esse æquale; nec eminenter, quia hoc est esse nobilius: ergo accidens non potest esse causa immediatè productiua substantiæ.

Neque dici potest, quod accidens, prout est virtus substantiæ, contineat substantiam; sic enim arguo. Esse virtutem substantiæ, nihil est præter entitatem accidentis: sed entitas accidentis nullo modo continet substantiam: ergo accidens etiam vt est virtus substantiæ non continet substantiam. Deinde idem valet argumentum si dixeris, quod accidens continet substantiam vt quo, non vt quod; quia continere vt quo, est continere vt virtus alterius: sed accidens vt est virtus substantiæ, non continet substantiam, cum illa virtus, vt dixi, non sit nisi entitas ipsius accidentis, quæ non continet substantiam: ergo accidens non continet substantiam vt quo. Deinde nemo dat quod non habet: sed accidens non habet in se substantiam, quocunque modo illud consideretur: ergo accidens quocunque modo consideretur, non producit substantiam. Denique implicat vt aliquid sit in actu secundo, nisi fuerit priùs in actu primo: sed quod non continet effectum, non est in actu primo ad illum producendum: ergo quod non continet effectum, non potest illum producere.

Respondeo, effectum non debere necessariò contineri formaliter, aut eminenter in causa instrumentali, etiam si ab ea sola immediatè prodeat; sed satis esse, quod contineatur in causa principali, cuius loco agit instrumentum deputatum à natura vt producat effectus, non sibi, sed alteri debitos & proportionatos. Similis responsio est ad id quod additur, effectum contineri necessariò debere in eo à quo extrahitur; verum enim est, si extrahatur principaliter; falsum, si extrahatur instrumentaliter: quod enim agit tantum vt virtus alterius, non debet continere in se id quod producit, sed debet tantum posse illud producere tanquam alteri debitum. Illud autem extrahi valde metaphorice est; vinum enim è dolio reuerà extrahitur, in quo continebatur; effectus autem non eo modo extrahitur è causa, in qua priùs non existerat; sed tantum extrahitur è causa, quia virtus causæ illum extrahit à non esse ad esse.

Ex quibus solui debent ea quæ addebat argumentum. Virtus enim substantiæ nihil superat.

R. P. de Rhodæ curs. Philosoph.

A dit entitati accidentis, nisi quod deputatum illud sit à natura, vt producat effectus debitos substantiæ: accidens autem eo modo non continet substantiam formaliter aut eminenter, siue (vt alij appellant) vt quod; sed continet instrumentaliter, siue vt quo, nec est necesse vt instrumentum aliter contineat effectum. Verum est, quod nemo dat principaliter id quod non habet; sed potest aliquid dare instrumentaliter id quod non habet. Et demum potest aliquid agens esse constitutum in actu primo instrumentaliter, etiam si non contineat effectum formaliter aut eminenter, quod est habere in se totam nobilitatem effectus; quod nego esse necessarium ad causam instrumentalem, quæ non necessariò est æquè nobilis ac effectus, imò tota eius ratio consistit in eo quod producat effectum improporionatum sibi.

B Obiicitur secundò. Vel immediatè operari est perfectio, & sic multò magis conuenit substantiæ quàm accidenti; vel est imperfectio, & sic Deo non conuenit.

Secunda
obiectio.

Respondeo quod immediatè operari, oritur ex immensitate, per quam efficitur vt Deus sit intimè præsens omnibus, maxima est perfectio, quæ solius Dei propria est. Operari autem immediatè in natura finita, est imperfectio, quia quod immediatè agit, debet esse indistans ab effectibus productis, ac propterea paucos necessariò effectus producit, cum non possit esse præsens nisi paucis.

C Obiicitur tertio, animam necessariò concurrere cum potentiis, alioqui non experiremur eum qui contemplationi attentus est, non videre obiecta præsentia; & similiter cum contemplamur, certum est potentiam nutritiuam tabescere. Deinde intellectu cogitante aliquid delectabile, statim voluntas afficitur: ergo ex his constat, quod substantia simul agit cum accidentibus.

Tertia obie-
ctio.

Respondeo, animam, vt dicitur tractatu 3. non distingui à suis potentiis; & si distingueretur, certè non ageret cum potentiis, vt probabitur eo loco; neque contrarium concluditur ex eo, quod intellectu v. g. circa contemplationem occupato, non videat oculus; hoc enim accidere potest ob defectum spirituum, quos contemplatio consumit; vel etiam quia etiam si oculus tunc videat, imaginatio tamen non aduertit ad visionem. Sympathia verò inter potentias radicas in eadem anima sola facit vt intellectu cogitante aliquid iucundum, voluntas amore accendatur. Sed hæc postea.

S. II.

Quenam sit causa principalis genitorum ex putri.

Certum est primò, animalia perfecta, quæ sunt homo, equus, leo, non posse nasci nisi ex semine, contraquàm sensere multi Philosophi ante Platonem, vt refert Marsilius in Prologo Menexeni. Empedocles & Parmenides, vt Plutarchus narrat lib. 5. de placitis, cap. 7. asseriebant primos homines è terra natos esse in orientali regione, ita vt versùs Meridiem sceminæ, versùs Septentrionem verò essent nati mares. Affirmat Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. primos homines non aliter extitisse in Ægypto, & eandem hominum è terra natiuitatem describunt Zethzes in Hesiodum, Nonnus lib. 4. & Dionys. & Plato in Protagora, & alij, de quibus videri potest Cerda in illud Latini Poëtæ, *Terrea progenies duris caput extulit herbis*. Idem sentiunt Auicenna, Porphyrius, Anaxagoras, & ex

Animalia
perfecta.

N 2 recentio

recentioribus Pomponacius, Aporta, Cardanus; lutei planè homines, qui ex cæno putent posse nasci animalia perfecta, & ipsum etiam hominem; quod tamen experientia, ratio, fides stultitiæ damnant, ut rectè aduersus hos terræ filios, & verè Cadmeam progeniem probat Mirandulanus *lib. 29. euerfionis singularis certaminis*, Bisciola *tom. 1. lib. 17. horarum*, 6. 17. Scaliger *exercit. 6. 6. 6.* Et sanè si poterant ex luto prodire animalia perfecta, ut crabriones & ranæ, cur opus erat ut ea congregarentur in Noë arcam, ne tota species interiret.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, animalia plurima perfecta reperiri apud insulas à continenti longissimè diffitas, & in orbe nouo; quæ tamen eò transfretare post diluuium, aut etiam ante illud non potuerunt: ergo illic nata non sunt ex semine, sed ex terra. Multus in hac difficultate soluenda est Iosephus à Costa *lib. 1. de natura noui orbis, cap. 20. & 22.*

Respondet autem, compertum haberi ex nouis navigationibus, nouum illum orbem non ita esse à nostro diffitum interiacente mari, ut non ei aliqua ex parte continenter hæreat; quod non ita pridem efferrere Lusitani per Indicum tractum discurrerent: quippe Sinarum regio superior non alluitur, sed perpetuis terrarum spatiis protenditur in Americam. Ad id quod obiiciebatur de insulis, responderet à Costa *cap. 21.* non haberi huiusmodi belluas in iis insulis quæ à terra longius quàm quadridui distant intervallo; si autem à continenti minùs quam eo spatio distent insulæ, potuissè facillè belluas natu traicere, cum videamus ceruos tota interdum die natæ. De hominibus minor videtur esse difficultas, quia facillè fuit illis eò penetrare nauigando, vel certè quia nauticæ acus peritiâ carebant, eò tempestate aliqua deferri, sicut narrat donatos Metello esse à Rege Sueuorum Indos, aliquot, quos tempestas vexerat in Germaniam.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, narrari in historia Anglicana Guillelmi Mobrigenis *lib. 1. cap. 28.* quod in quibusdam latoniis à petra quæ sindebat duo ingentes profluere leporarij, vultu truces, glabra cute, odore satis graui; quorum vnus statim sit extinctus, alter ab Henrico Vintoniensi Episcopi diu habitus sit in deliciis, & miræ fuerit edacitatis. Verùm hoc Delrio rectè probat fieri non potuisse nisi à damone, qui canes illos petris inclusisset. Addi etiam solet, nasci anferes & anates in Scotia & Hebridibus, ex lignis putridis nauigiorum; sic enim narrat Gellnerus in *Bibliotheca*, Bodinus *lib. 3. theatri natura*, Scaliger *exercit. 59.* Cardanus *lib. 7. de varietate, cap. 36.* Delrio *lib. 2. quest. 4.* Lobelius *in fine hist. plantarum*, Olaus Magnus *lib. 19. historia rerum Septentrionalium*, Hector Boëthius *in historia Scotica*, qui narrat anno 1490. delatam esse in Buthquaniam trabem ingentem fluctibus maris, qua per ferram diuisa, ingens statim erupit multitudo vermium, quorum alij erant rudes, aliis membra quadam erant efformata, alij planè in aues euascerant, ex quibus aliæ implumes erant, aliæ habebant plumas. Narrat idem, visas esse à se in alga marina plures conchas, in quibus inclusæ aues essent, etiam maiores, cuiusmodi plures sibi ostensas esse ab Ortelio scribit Bodinus, & ex illis vnâ oblatam esse Francisco I. Regi Christianissimo, testatur Scaliger, cum auicula intus penè perfecta, alarum fastigijs, rostro, & pedibus extremis conchæ inhaerentibus; iudicasse autem consultos à Rege viros doctos, ostreum conuersum esse in auiculam. Eodè pertinere puto quæ

A narrat Aldrouandus in Ornithologia de Scotiis anatibus, quos ait nasci ex arborum folijs in mare deciduis; vnuque asserit se habuisse in museo suo dimidiâ corporis parte formatum, reliquâ folium esse arboris.

Respondet animalia illa omnia, si ex putri nascantur, esse imperfecta tantum, & anates, ac anferes specie tantum tenus longè cæteris imperfectiores esse. Cardanus sanè asserit, illorum carnes insuauis esse ac similes piscibus. Sæpe tamen certum est, quod aues in lignis putridis nidus suos ponunt.

Certum est secundò, animalia multa imperfecta ex putri materia sæpe nasci absque semine, ut testatur Aristoteles *lib. 2. historia animal. cap. 1.*

Animalia imperfecta.

B Quippe videre licet (inquit Lucretius) viuos existere vermes, stercore de terro, putorem cum sibi nata est intempestiuus ex inbribus humida tellus. Aliqua enim ex terra, vel arboribus putredine confectis progignuntur, ut insecta; alia ex rore, qui noctu colligitur in arborum folijs, ut cruceæ; alia ex limo, ut testaceæ; alia ex animalibus & excrementis partium, ut apes.

Primò ergo ex putri gigni certum est mures;

Mures.

refert enim Alianus in Ægypto ex terra madefacta post inundationes, quamplurimos enasci mures, qui totos populentur agros, & paulò post omnes repente intereant, ut Plinius refert; neque tamen reperiantur exanimis, neque vllus fuerit vnquam, qui murem effoderit in agro. De ranis nihil atinet dicere, cum quotidie in locis puluerulentis æstiuo imbre conspersis incredibilis ranarum appareat copia, imò ranarum pluuia lego.

Rana.

Constat item vespas, & crabrones ex equi caduere; fucos ex mulis putrefactis; scarebos ex asinis; apes ex bobus demortuis oriri. Qua de re legi possunt Septalius *in lib. 2. problematum, sect. 10. problemate 15.* Scaliger *exercit. 59.* Cardanus *lib. 7. de varietate.*

Secundò gignuntur ex putri serpentes, communiter enim refertur medullam spinæ dorsæ hominis mortui putrescentem in serpentem conuertere. Similiter ex capillis mulieris gigni non raro serpentes, & ex fetis iubarum equi fluenti aquæ expositis. Scribunt Apuleius & Plinius, Philæcidem præceptorem Pythagoræ subitè expirasse maximam serpentum copia erumpente ab ipsis caduere. In Pannonia anno 1540. refert Tardinus *lib. de pilis*, natus in humanis corporibus esse viperas, & lacertas, quæ plures homines post cruciatus acerbissimos occiderunt.

Serpentes.

Tertiò gignuntur etiam multi pisces ex putri: anguillæ, apuæ, cyprius, hurticæ, purpuræ, lepadæ, pectines, holoturia, & omnia, quæ sedibus suis hærent. Refert Plinius in Paphlagonia pisces ex altis scrobibus effodi exquisitissimos, ubi nullæ sunt aquæ: anguillas ex equo demortuo in stagnum iniecto innumerabiles sæpè ortas esse compertum est. Nihil dico de herbis, quas plures ex putri generari certum est. In Creta quocunque loco terram moueris, nisi serantur alia, cupressum aiunt gigni; in Phano insula loton, in Coreya crocum, in Rhodo aspalathum, in Babylonia palmam, in Libano cedrum, in Ponto absinthium, Athenis oleam, in Macedonia petroselinum, hederam ex cerui cornibus.

Pisces.

Herba.

Obiicitur primò. Nulla planta est, aut herba, quæ non fiat per semen excoctum & formatum, aut per spiritum seminalem, in ligni fragminibus, ramis, furculis, radicibus, lacrymis, aut cineribus latentem: ergo potiori iure id est dicendum de animalibus.

Prima obiectio.

malibus. Antecedens probatur ex Theophrasto, qui lib. 2. de plantis, c. 1. docet, omnes plantarum generationes fieri aut ex semine, aut radice, aut ramo, aut surculo, aut ipso trunco, aut etiam ligno minutatim conciso; alia verò sponte nascuntur, quia generantur ex latente semine; aliqua seminali in lacryma vim habent, ut iris & lilium: Quaedam semel sata, quotannis restitibi fertilitate proueniunt (inquit Plinius lib. 19. c. 7.) ut apium & porrum; quin etiam aliquoties oliua in totius ambusta reuixit: & docet experientia mentham, & saluam in cineres redactas germinare.

Respondeo ex his quidem omnibus rectè sequi, quod nasci huiusmodi plantae possunt ex semine, quamuis ex putri etiam saepe oriantur; quod etiam in animalibus ex putri natis vltro concesserim ex Aristotele, qui duplicem generationis modum tribuit imperfectis hisce animalibus: & obseruat lib. 1. histeria, quaedam animalia ex putri nata emisisse granula quaedam instar putaminum albi ciceris, in quibus vis seminalis lateat ad illorum efformationem.

Obiicitur secundò, calorem vitalem non posse à sole produci, sed cum oriri necessario ex aliqua virtute seminali, & spiritibus in ea inclusis: sed animal ex eo solum calore potest nasci: ergo illud ex putri nasci non potest.

Resp. negando maiorem; calor enim vitalis, & elementaris non differunt specie, ut probabitur suo loco, proindeque gigni à sole potest, modò reliquae non desint dispositiones; non enim solus calor generat animal ex putri, sed aliqua etiam qualitas à sole producta, & seminali virtuti proportionata.

Certum est tertio, ex superiori paragrapho, accidentia illa, quae sunt in materia putri, concurrere ut causas instrumentales ad eorum animalium generationem; & quidem sola, ita ut causa principalis, quaecunque tandem illa sit, nihil immediatè agat, sed tantum mediis illis accidentibus, quae ipsius virtutes erunt. Tota ergo difficultas nunc est de illa principali causa, in cuius virtute agent haec accidentia; non enim potest esse nisi vel Deus, vel coelum, vel agens vniuocum, saltem vagum, & indeterminatum.

Dico secundò, causam principalem genitorum ex putri, neque posse dici esse coelum, neque Deum, sed naturam ipsam specificam secundum indiuiduum aliquod vagum, & indeterminatum.

Prima pars, quae negat effectiorem hanc caelo, aduersarios plures habet, Molinam 1. parte, quaest. 10. art. 5. disp. 5. conclus. 3. Valentiam 1. p. disp. 1. q. 5. p. 6. & saepe alibi, Hurtadum disp. 9. physica, sect. 4. Lorcam secunda secundae, sect. 3. disp. 9. n. 17. Salam tract. 2. disp. 2. n. 63. Canum, Dandinum, & plures alios, qui docent, posse genus aliquod ignobilius contrahi per nobiliorem differentiam: v. g. cum actus charitatis pertineat ad voluntatem, non est dubium, quin secundum rationem genericam sit imperfectior actu fidei; sed eo tamen est nobilior secundum rationem specificam. Similiter actus amoris est sub genere minùs nobili quàm visio externa, quae cognitio est, sed specificè tamen est nobilior, cum sit spiritualis. Similiter accidens spirituale supernaturale, ut gratia, est genericè imperfectius, quàm substantia materialis; sed est tamen specificè nobilior. Vnde concluditur, posse aliquid inanimatum esse nobilius re animata, quia licet habeat genus ignobilius, nobiliorem tamen habere potest differentiam. Coelum igitur, inquit, licet genericè ignobilius sit quàm ex putri genitum animal,

R. P. de Rubeis curs. Philosoph.

A specificè tamen nobilius esse potest, & nobiliorem habere differentiam. Contra quos tamen,

Ratio est, quia causa principalis debet continere totum effectum secundum gradus omnes in eo producidos; sed coelum, quamuis esset perfectius secundum rationem specificam, quàm animal, non continet tamen gradum vitae quem habet animal genitum ex putri: ergo non potest illud producere. Quaro enim à qua causa principali sit gradus hic vitae, quem habet animal; certè ille non est à caelo: ergo caelo non potest tribui tale animal.

Secunda pars, Deum horret dicere causam esse particularem omnium pulicem, & cymicum, quos è putri cernimus erumpere. Ratio est, quia in naturalibus, & ordinariis effectibus, quorum causa obscura est, recurrere non debemus ad Deum; si enim Deus causa esset imperfectorum huiusmodi animalculorum, certè mirum est, quod non multò magis causa sit animalium perfectorum, aut cur nullam in natura causam prouiderit imperfectorum animalium, sed eam curam sibi soli reseruauerit.

Tertia pars veram assignat causam huiusmodi effectuum, quam tamen determinatè assignari posse negat, & est Albertini tom. 1. secundo principio philosophico, q. 1. assertione 3. num. 13. quam plures sequuntur Recentiores; sic autem explicari breuiter, & probari potest. Accidentia, quae sunt in putri materia, & produciunt ranam v. g. non possunt agere in virtute Dei, aut coeli, aut vllius animalis determinati; generatur enim etiam si nullum sit in mundo tale animal: ergo agunt in virtute naturae specificae, cui assimilant effectum; & illa sola dicitur causa, non quatenus abstracta est ab indiuiduis, quia sic est tantum per intellectum; non secundum se totam, ut est à parte rei; quia idem effectus plures haberet causas totales; non secundum certum aliquod, & determinatum indiuiduum; quia non est maior ratio cur haec rana, quàm altera dicatur causa nouae huius ranae productae, quae non est minùs similis ranæ A, quàm ranæ B: ergo causa principalis illorum effectuum est natura specifica secundum aliquod indiuiduum indeterminatum, id est, vel hoc, vel quodlibet aliud; ita tamen ut vnum non dicatur magis causa, quàm aliud. Hoc autem ex solutione difficultatum amplius declarabitur. Tantum addo, quod neque Deus, neque coelum, neque alia vlla causa est excogitabilis, quae causet huiusmodi effectus: ergo illi tribui possunt naturae specificae, in cuius solius virtute agent accidentia, quae agunt sola immediatè, ut statim patebit.

Obiicitur primò vulgare, ac statim obuium argumentum. Effectus determinatus exigit habere causam determinatam; animalia genita ex putri sunt effectus determinati: ergo illa exigunt habere causam determinatam. Confirmatur, quia si rana indeterminata esset causa huius effectus, aliqua rana esset causa: hoc autem dici non potest, quia si percurrantur ranæ omnes possibiles, de qualibet licebit dicere, Non est haec, neque illa, neque illa: ergo nulla rana est causa principalis, siue illa sit indeterminata, vel determinata.

Resp. distinguendo maiorem. Omnis effectus determinatus exigit causam determinatam immediatè, ac per se influentem, concedo; mediatè tantum influentem, & per suam virtutem, nego. Ratio est, quia cum causa principalis per se ipsam non agat, sed per suam solum virtutem, quae instrumentum est separatum, sufficit ut instrumentum censeatur agere, quatenus est virtus illius; atqui ut instrumentum dicatur agere, quatenus est virtus illius, non

N 3 non

Secunda obiectio.

Causa proxima horum animalium.

Prima pars.

Secunda pars.

Tertia pars.

Prima obiectio.

non requiritur ut sit determinata numericè; tunc enim instrumentum agit ut virtus causæ, si ei assimilet effectum secundum speciem; sed assimilat ei effectum secundum speciem, etiam si sit indeterminata: ergo agit ut virtus illius etiam si sit indeterminata. Accidentia igitur illa non sunt instrumenta causæ principalis propter determinatam esse in individuo, sed propter determinatam esse secundum speciem, id est respiciunt totam speciem, & indifferentia sunt ad quodlibet individuum talis speciei. Ad confirmationem concedo, quod ex ranis possibilibus nulla est determinatè, cui possit effectus sic attribui, ut non possit attribui alteri; sed potest tamen attribui cuilibet sumptæ indeterminatè, vel illi, vel illi, vel illi.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Nulla causa physica potest agere per se, vel per suam virtutem, nisi existat: sed agens hoc indeterminatum nec existit, quia volo primam ranam produci ex materia putri; sed nec existere potest, quia omne quod existit, est determinatum. Confirmatur, quia si cuilibet ranæ tribui potest rana hæc producta, poterit etiam ipsa esse causa sui ipsius.

Respondeo, esse impossibile, ut id quod non existit, agat immediatè; sed non esse impossibile ut agat mediatè per suam virtutem, quia existit quodammodo in sua illa virtute. Ad confirmationem concedo, effectum hunc posse tribui toti speciei, & cuilibet individuo illius, modò tamen illud excipias quod producit, quia non potest idem esse causa sui ipsius.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Idèd tantum attribuitur rana hæc producta ranæ indeterminatæ, quia instrumentum assimilat illi effectum: sed effectus determinatus magis assimilat ranæ determinatæ: ergo ranæ determinatæ debet tribui effectus, non autem ranæ indeterminatæ. Confirmatur, quia rana determinata, quæ producit, pendet ab aliqua causa principali, non solum quatenus est rana in tali specie, sed etiam quatenus est hæc numero, & determinata: sed quatenus est determinata in individuo, non potest pendere à causa indeterminata, quæ illam non continet: ergo pendet à causa determinata.

Respondeo, effectum productum idèd attribui ranæ indeterminatæ, quia illi assimilat, & non potest tribui alteri; si enim posset tribui alteri, non illi tribueretur, quamvis instrumentum illi effectum assimilet, sicut non potest tribui ranæ determinatæ, cui assimilat, quia non ita illi assimilat ut non assimiletur etiam alteri. Ad confirmationem negatur minor; potest enim rana determinata in individuo pendere à causa indeterminata, quia causa hæc indeterminata cum sit ipsa species secundum aliquod individuum indeterminatum, continet eminenter individua omnia determinata, quæ sunt in tali specie.

SECTIO V.

Propria causalitas causæ efficientis.

Ab actu primo, de quo hæcenus dixi, transco ad secundum, quem communiter appellant *causalitatem*; quia per eam agens à statu potenciali transit ad statum causantis actus. Video autem plurima disputari posse de causalitate causæ huius, quam certum est esse actionem; sed quia identificatur cum motu, plura cum eo habet connexa, de quibus dicam *disp. 7.* nunc dicere satis sit actionis existentiam, & quidditatem; secundò distinctio-

nem eius ab effectu; tertio eius subiectum; quarto unitatem numericam.

S. I.

Existentia & quidditas actionis.

Certum est primò, nullam esse realem entitatem à Deo distinctam, quæ non fiat per veram & propriam actionem; formalitates autem, & omnia entia connotativa, non fieri per actionem ullam ad se propriè terminatam, sed tantum resultare posito proximo fundamento & termino sine ulla sibi propria actione.

Actionis existentia.

Primæ partis ratio est, quia, si res aliqua sit, datur etiam necessarîo ipsum eius fieri, atque aded ex parte agentis datur ipsum facere, quod actio est, & ipsum agere.

Secundæ partis allata ratio est cum egi de relationibus; quia scilicet illud non est producibile per veram actionem distinctam ab actione, quæ sunt fundamentum, & terminus, quod non est aliquid distinctum à fundamento & termino: sed formalitates & connotationes non sunt aliquid distinctum à fundamento & termino: ergo non sunt per actiones sibi proprias, sed tantum resultant posito proximo fundamento & termino: v.g. libertas in actu voluntatis est duntaxat formalitas, quæ in recto dicitur entitatem ipsius actus, in obliquo autem potentiam ipsam indifferentem; quæ formalitas non est aliquid producibile in actu; sed posito actu & potentia indifferente, quæ illum elicit, libertas in eo resultat per eandem realiter actionem, per quam elicitur ipse actus, sed formaliter ab ea distinctam. Vitalitas est formalitas actus vitalis, & est in recto ipsa entitas actus immanentis, in obliquo autem potentia immanentem operans post acquisitum totum statum connaturalem; idèd vitalitas non est aliquid producibile in actu vitali; sed resultat ex modo, quo fit à sua causa.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Quidquid existit cum antea non existeret, necessarîo debet fieri, quia debet ab aliquo recipere suum esse: sed formalitates; v.g. libertas in actu, existit cum antea non existeret: ergo illæ debent necessarîo fieri: sed fieri est actio: ergo illæ formalitates terminant aliquam actionem.

Respondeo distinguendo maiorem. Quidquid existit cum antea non existeret, debet fieri per veram actionem sibi propriam, nego; debet fieri per actionem, vel per resultantiam, concedo: sed omne fieri, est actio, vel resultantia formalitatis, concedo. Fateor ergo formalitatem fieri per veram actionem, sed non per actionem distinctam ab actione, quæ sit proximum eius fundamentum, & eius terminus; & idèd appellatur resultantia, non quod illa non sit actio, sed quia est eadem realiter actio cum ea quæ sunt fundamentum & terminus, quibus positis dicitur resultare formalitas per eandem realiter actionem, sed non per eandem formaliter.

Obiicitur secundò: Si formalitas non fit per actionem, sequitur quod illa non habeat causam; causa enim constituitur per actionem; hoc autem absurdum est, quia homo causa est actus vitalis, actus liberi, actus mali.

Secunda obiectio.

Respondeo formalitates habere aliquam causam, sed non distinctam à causa fundamenti sui proximi, cum non fiant per actionem distinctam. Illud igitur causa est formalitatis, quod est causa proxima fundamenti proximi, à quo formalitas illa resultat.

Quæst. III. Sect. V. de Causa Efficiente. 151

ultat ut sic, id est, id à quo actus habet quod sit proximum fundamentum talis formalitatis: v. g. Deus, & creatura producant eundem actum vitalem, & tamen Deus non est causa vitalitatis, sed sola creatura, quia non habet actus prout est à Deo, quod sit proximum fundamentum vitalitatis, sed à creatura, quæ immanenter illum producit; non enim actus denominatur vitalis prout est à Deo. Illud est causa libertatis, à quo actus habet quod possit fieri, & non fieri: illud est causa malitiæ, à quo actus habet quod sit contra rationem.

Tertia obiectio. Obiicitur tertio, hinc sequi, quod illa omnis causa, quæ producit fundamentum formalitatis, est causa formalitatis, quod absurdum est, quia Deus causat fundamentum malitiæ, nempe actum malum; & tamen non causat malitiam.

R. Respondendo illam sequelam, quia formalitas est quidem entitas fundamenti, sed prout respicit talem terminum; ideoque non quicumque causat entitatem fundamenti, causat formalitatem; sed qui causat entitatem fundamenti prout connotat talem terminum, est causa formalitatis, id est, id à quo talis entitas habet quod sit proximum fundamentum talis formalitatis; v. g. non quicumque facit actum malum, ille facit malitiam; sed quicumque facit actum malum, prout connotat diffinitionem cum recta ratione.

Definitio actionis. Certum est secundò, actionem rectè definiri, est *dependencia effectus ab agente*, atque ita necessariò sequitur, actionem quamlibet esse fieri alicuius effectus, qui per eam fiat, & de nouo accipiat existentiam, & esse impossibiles actiones, quæ sine solum tendentia in terminum, sed non sint fieri vilius effectus.

Ratio est, quia vbiunque aliquis agit, necessariò etiam aliquid agitur: sed vbi est actio, necessariò aliquid agitur: ergo vbi est actio, necessariò aliquid agitur. Deinde actio est effectio, & fieri rei alicuius; sed vbi est effectio, & fieri, necessariò ibi est effectus & factum esse: ergo vbi est actio, necessariò est effectus de nouo productus; nihil enim fit si antea fuit. Non dixi tamen actionem esse fieri termini à se distincti; nam falsum est, saltem in motu locali, & negatur à nonnullis de omni actione generatim, contra quos disputandum nunc est.

§. II.

Verum actio distinguitur realiter à termino.

Duplex moueri potest controuersia circa distinctionem actionis à suo termino, cuius est fieri: prima de actione, qua effectus producitur à causa creata: secunda de actione, per quam aliquid fit à Deo.

Conclusio. Dico primò, actionem saltem aliquam esse distinctam modaliter à suo termino, & ab eo esse realiter separabilem. Ita docent Suarez, Aresius, Hurtadus, Aueris, ceterique ferè recentiores, contra Nominales, Sorum, Valentiam, & plures à Veteribus, qui asserunt actionem esse realiter idem cum termino producto. Contra quos,

Prima ratio. Ratio primò est, quia illa distinguuntur realiter, quæ possunt separari: sed actio separari potest à termino, saltem aliqua: ergo actio saltem aliqua distinguitur à termino. Probat minor. Lumen quod in aëre productum pendet à Deo & à sole, potest Deus se solo conseruare, ita ut non pendeat amplius à sole, sed à solo Deo: tunc implicat ut

A lumen quod pendeat à sole, incipiat ab eo non pendere, quin fiat aliqua mutatio in aliquo, ita ut aliquid desierit, quod prius erat: sed in sole facta mutatio non est, non in ipso Deo, ut patet; non in lumine producto, quod volo manere idem: ergo facta est mutatio in actione, ita ut actio prior desierit, & noua inceperit esse.

Secundò, ignis A, qui in primo instanti producit ignem B, in secundo autem instanti non illum producit, quia solus Deus illum conseruat, ergo productio separabilis est tum à termino, tum ab agente, quia vtrumque manet in rerum natura; & tamen non manet productio. Similiter potuit hic homo nasci ab alio patre; tunc non penderet ab eo patere, à quo nunc pendet: ergo haberet actionem diuersam; actio enim dependens est.

Respondent aduersarij primò, factam esse mutationem in eo, quod lumen desierit produci à sole, à quo prius producebatur.

Sed contra; implicat enim ut lumen incipiat non produci à sole, cum ab eo antea produceretur, nisi desinat aliqua entitas, quæ prius erat: sed nulla hic desinit entitas præter actionem; ergo desinit actio, quæ prius erat. Probat maior. Implicat ut duæ propositiones contradictoriæ de eodem enuncientur successiue, nisi aliquid nouum factum sit, vel aliquid quod prius erat, desierit: sed lumen esse descendens à sole, & esse ab eo independens, sunt enunciationes contradictoriæ, quæ fiunt de eodem lumine: ergo necesse est ut de nouo aliquid sit factum, vel destructum.

Respondent secundò, idè effectum pendere à solo Deo, quia prior concursus desinit secundum id quod dicit in obliquo, sed non secundum id, quod dicit in recto.

Sed contra. Implicat ut aliqua connotatio incipiat esse de nouo, cum antea non esset, nisi alicubi facta sit mutatio: sed hic neque mutatio fit in causa, neque in effectu, neque alibi: ergo mutatio fit in sola actione, alioqui non potuit effectus connotare causam, quam prius non connotabat.

D Respondent tertio, factam tunc esse mutationem virtualement & æquiualentem in ipso Deo; id est, Deum volentem ut lumen quod prius ab ipso erat, & à sole, incipiat esse à solo Deo, habere actum æquiualentem actui, quem haberet si per impossibile mutaretur.

Sed contra, quia per solum actum immanentem & intrinsecum Deo non possunt explicari denominationes nouæ in rebus exurgentes, alioqui sine nouo calore dici posset fieri, aliquid de nouo calidum, quia Deus vult. Deinde ut lumen ex dependente fiat independens, necesse est ut sit nunc aliquid quod non esset si lumen esset dependens: sed actus ille diuinus virtualiter nouus, esset eodem modo, si lumen maneret dependens: ergo ille solus actus non sufficit.

Dico secundò, actionem etiam illam, qua effectus producitur à Deo, vel solo, vel simul cum creatura, distingui modaliter ab effectu.

Ratio est primò, quia actio illa (ut postea probabitur) qua Deus producit effectum simul cum creatura, est actio illa eadem per quam creatura illam producit: sed actio qua creatura producit effectum, distinguitur ab effectu: ergo etiam actio qua Deus illum producit. Deinde ille idem effectus, qui pendet à Deo per hanc numero actionem, potest pendere à Deo per aliam actionem: ergo actio qua effectus pendet à Deo, distinguitur

N 4 ab

Secunda ratio.

Prima euasio.

Secunda euasio.

Tertia euasio.

Secunda conclusio.

Ratio.

ab effectu. Probo antecedens. Quando ignis in A
conseruari pendet à solo Deo, non pendet amplius
ab eo per actionem, quæ pendebat ab eo simul,
& ab igne; sublato enim agente, tollitur actio: er-
go ille ignis potest pendere à Deo per aliam actio-
nem ab ea, quæ nunc pendet.

Quæstio.

Respondent aduersarij, effectum, qui produci-
tur à Deo, produci per duas actiones: per vnā
pendet à Deo essentialiter, per alterā pendet ac-
cidentaliter, siue pendeat à solo Deo, siue pen-
deat à Deo simul & à creatura.

Sed hoc quā sit improbabile, ostendam *tra-*
ctatu secundo, cum agam de creatione: nunc satis
sit dicere, quod hinc sequeretur, eundem effectum
pendere naturaliter à pluribus actionibus totali-
bus; vtraque enim illa actio totalis est, vt patet,
cum sit sufficiens ad extrahendum effectum à non
esse ad esse: ergo altera ex illis actionibus frustra
est, cum vna ex illis totum producat effectum.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò. Si effectus vt transeat à non
esse ad esse, pendet ab agente per actionem distin-
ctam, actio etiam pendere similiter ab eo debet
per actionem distinctam.

Neque dicas esse disparitatem in eo, quod actio
essentialiter pendet, atque adeò pendet per seip-
sam; effectus autem cum essentialiter non pendeat,
pendet per actionem distinctam.

Contrā enim instari potest, quia manifestum
est quod creatura essentialiter à Deo pendet: ergo
illa non pendet à Deo per actionem distinctam.

Resp. actionem non pendere ab agente per
aliā actionem distinctam, non tantum quia pen-
det essentialiter ab agente, sed quia pendet tan-
quam formalis ratio dependendi; est enim depen-
dentia effectus ab agente. Creatura quidem omnis
pendet essentialiter à Deo, sed non est tamen for-
malis ratio dependendi, quia quamuis sit ens de-
pendens, non est tamen formalis dependentia;
dependet nimirum essentialiter tanquam *id quod*,
non tanquam *id quo*. Sed hæc aliās cum dicam de
creatione.

Secunda.

Obiicitur secundò. Si actio distinguitur à ter-
mino, vel illa ita pendet ab agente, vt actio tota
pendeat à tota causa, & singulæ partes actionis
pendeant à singulis partibus agentis, quod est pen-
dere diuisibiliter; vel illa ita pendet vt actio tota
pendeat à singulis partibus agentis, quod est pen-
dere indiuisibiliter: neutrum dici potest: ergo
actio non distinguitur à termino. Probat quod
non pendeat diuisibiliter, quia sit vna pars agen-
tis non inuaret aliam partem, imò cum singulæ
partes agentis producant totum effectum, certè
oportet etiam vt singulæ totam producant actio-
nem. Denique si singulæ partes agentis produce-
rent partem actionis, singulæ partes agentis non
agerent in toto passo, sed attingerent tantum par-
tem passi, & partem effectus: quæ omnia sunt ab-
surdum, quia certum est quod agentia quæ simul
agunt, agunt actione communi.

Quod autem actio indiuisibiliter tota non pen-
deat à singulis partibus agentis, probatur, quia si
qualibet pars agentis causaret totam actionem, de-
beret necessariò mutari actio tota, sublata quali-
bet parte agentis per motum localem: v. g. si suc-
cessiuè corpus interponatur inter ignem calefa-
cientem, & aërem, toties mutabitur actio totalis,
quoties vna pars desinet agere: hoc autem absur-
dum est, quia debentur infinitæ produci actiones
totales in breuissima illa mora temporis; nam to-
ties tollitur actio totalis, quoties tollitur pars
agentis; illæ autem partes per motum illum suc-

cessiuum mutantur infinitiùs, cum sint infinitæ
partes proportionales, tum in tempore, tum in
agente: ergo in motu illo successiuo producantur
infinitæ actiones totales, tot nimirum, quot sunt
in agente, ac in tempore partes proportionales.

Resp. actionem pendere à toto agente indiuisi-
biliter, ita vt singulæ partes agentis totam produ-
cant actionem, vt rectè probat argumentum. Ne-
que absurdum est, mutari totalem actionem muta-
ta parte qualibet ipsius agentis per motum succe-
ssiuum, easque actiones eo modo esse infinitas syn-
categorematicè, quo infinitæ sunt partes tum tem-
poris, tum agentis.

Instabis: Vel illæ actiones totales, mutato suc-
cessiuè agente, mutantur totæ simul & in instanti. *Instantia.*
& sic illæ non mutantur per motum; vel mutant-
ur successiuè, ita vt vna pars actionis tollatur
post aliam, & sic actio tota non pendet à singulis
partibus agentis indiuisibiliter, quia huiusmodi
actio diuisibiliter mutatur & amittit prius vnā
partem, deinde aliam; sic enim sublata parte agen-
tis, manebit tamen aliquid actionis, quæ pendebat
à parte agentis, quæ dicitur esse ablata.

Resp. singulas actiones totales tunc mutari to-
tas simul, & dum sit motus; ita vt in singulis par-
tibus proportionalibus motus fiat actio noua tota-
lis, quæ licet fiat durante motu, non illi tamen
commensuratur: quod idem dicendum est de rari-
tate, vt ostendam alibi; nam cum quantitas rare-
fit, mutantur necessariò infinites extensiones
totales.

Obiicitur tertio: Si actio esset modus distinctus à *Tertia ob-*
suo termino, deberet esse in suo termino tanquam *iectio.*
in subiecto; nam omne modificatum est subiectum
sui modi: sed terminus non potest esse subiectum
actionis per quam produciatur, subiectum enim est
prius naturā, quā illud cuius est subiectum; ter-
minus autem non est prior naturā quā actio: er-
go actio non est modus.

Resp. terminum non esse subiectum actionis,
sed subiectum ipsius termini esse subiectum actio-
nis: v. g. calor qui produciatur non est subiectum
calefactionis, sed lignum, quod calefit, est subie-
ctum tum caloris, tum calefactionis. Quid autem
de creatione dicendum sit, quæ non potest habe-
re aliud subiectum nisi terminum, difficultas est,
de qua dicam suo loco.

Instabis: Omnis modus est posterior naturā suo *Instantia.*
modificato; est enim affectio quædam entitatis
quæ semper est posterior entitati; actio autem non
est posterior modificato: ergo actio non est modus
sui termini.

Resp. distinguendo maiorem; modus qui non
se habet per modum viæ, posterior est modificato,
concedo; modus qui se habet per modum viæ, po-
sterior est naturā termino ad quem est tendentia,
nego. Actio autem tendentia est ad terminum
produendum.

Obiicitur quartò: Vel actio quæ egreditur ab *Quarta ob-*
igne A, potest eadem egredi ab igne B, vel non *iectio.*
potest; si potest: ergo vel debet fieri per aliam
actionem, vel sine vlla mutatione potest esse actio
modò ab vno agente, modò ab alio; si autem non
potest: ergo actiones procedentes ab agentibus di-
uersæ speciei, v. g. calefactio procedens à sole, &
altera procedens ab igne, specie differunt.

Resp. esse prorsus impossibile, vt actio hæc nu-
mero non pendeat ab hoc numero agente, quia
illa est essentialiter per seipsam dependentia ab hoc
agente, si enim pendere posset ab alio agente, cer-
te separabilis ab ea esset dependentia eius à tali
agente,

Quæst. III. Sect. V. de Causa Efficiente. 153

agente, & sic penderet per aliquid superadditum, & non esset essentialiter dependentia. Neque videretur quod inferrebat, quia calefactiones quæ pendent à diversis agentibus, non habent respectus transcendentales ad causas suas, ut diversæ sunt, sed ut vna continet vim productivam caloris eiusdem rationis cum ea, quam altera continet.

§. III.

Utrum actio sit in ipso agente, an verò in termino.

Actio, ut sæpè dixi, est duplex; alia est immanens, per quam nihil sit extra ipsum agens, sed ipsa cum suo effectu manet in agente, ut visio, & intellectio; alia est transiens, per quam aliquid extra ipsum agens procedit, ut calefactio. Actionem immanentem certum est esse in agente, non quatenus agens est, sed quatenus passum est. De sola igitur actione transeunte

Tertia conclusio. Dico tertio. Actio nec est in agente, nec in effectu, sed in eo subiecto, in quo producitur effectus. Contra Caietanum, Scotum, & Scotistas.

Probatio. Ratio est, quia motus, actio, & passio sunt vna res: sed passio non est in agente, sed in passio. Deinde si actio esset in agente, deberet agens mutari agendo, quod absurdum est, cum tamen non mutetur, nec recipiat aliquid; sol calefaciat, nec recipiat calefactionem: ergo actio non est in agente. Maior probatur, quia illud mutatur, quod de nouo aliquid recipit; agens autem agendo reciperet actionem: ergo agens mutaretur. Denique si actio esset in agente, deberet agens per illam denominari patiens, quod absurdum est, quia agens ut agens non est patiens: ergo actio non est in agente.

Secundò, quod actio non sit in effectu, probatur, quia effectus est aliquid posterius actione (ut dixi nuper) subiectum actionis est aliquis prius actione: ergo effectus non est subiectum actionis, deberet enim esse prior, & posterior. Deinde causæ non possunt esse sibi mutuo causæ in eodem vel diverso genere causæ; si autem effectus esset subiectum actionis, causæ sibi essent mutuo causæ: igitur solum mobile, siue passum dici potest subiectum actionis.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Actus est in eo, cuius est actus, ut habetur ex Aristotele 2. de Anima: sed actio est actus agentis: ergo actio est in agente.

Resp. alium esse actum à quo, alium actum in quo: actus à quo est perfectio solum extrinseca eius, cuius est actus; actus verò in quo, est perfectio intrinseca. Verum est, actum in quo, esse in eo, cuius est actus; & de hoc solo loquutus est Aristoteles; actus autem à quo non est in eo cuius est actus; huiusmodi sine dubio est actio.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Accidens est in eo, cuius est accidens: sed actio est accidens agentis; illud enim denominat: ergo actio est in agente.

Resp. accidens intrinsecum esse in eo, cuius est accidens; accidens autem extrinsecum, quod non nisi extrinsecè denominat, non est in eo cuius est accidens.

Tertia obiectio. Obiicitur tertio. Si actio esset in passio, deberet per eam passum denominari agens; quod probo. Forma communicat suum effectum formalem & denominationem subiecto in quo est, sicut albedo denominat album parietem in quo est: sed actio esset in passio ut subiecto: ergo actio denominaret agens ipsam passum.

A Resp. negando quod passum denominetur agens; forma enim intrinseca denominat subiectum in quo est, sed forma extrinseca non illud denominat. Formam intrinsecam appellant eam, quæ inheret subiecto quod denominat; formam extrinsecam, quæ in vno existit, & denominat aliud, ut cognitio denominat obiectum cognitum, in quo non est. Huiusmodi forma est actio, quæ non denominat passum, in quo est; sed agens, in quo non est.

§. IV.

Vnitates numerica actionum.

De vnitates numerica & specifica actionum plura dicam *disp.* vltima, ubi dicitur de motu. Hic duplex difficultas est: primò, utrum quando plures causæ concurrunt ad eundem numero effectum, singulæ actionem habeant sibi propriam, an verò actio vna communis ab omnibus producatur: deinde, utrum per eandem actionem forma producatur, & uniatur subiecto.

Dico quartò. Multiplicatis causis non multiplicari necessariò actiones, sed posse actionem eandem prodire à pluribus causis simul agentibus. Ita docent communius omnes cum Molina, Suarez, Arriaga.

C Ratio est, quia primò alioqui sequeretur, dari actionem in distans, si agentia plura non agerent actione communi; sit enim v.g. globus igneus, cuius partes internæ agunt sine dubio in aërem remotum, neque agere possunt in partes externas eiusdem globi, ne simile agar in simile; tunc si partes internæ habent actionem sibi propriam, dabitur actio in aërem distantem sine actione per medium. Secundo singulæ causæ totum producant effectum secundum gradum, quem in se habent: ergo singulæ totum dant influxum necessarium ad productionem effectus. Neque propterea causæ illæ totales sunt, ut supra sæpè notatum est; quia illa causa totalis est, quæ per se solam dat totum influxum necessarium, ita ut si sola esset, sufficeret ille influxus ad productionem effectus. Istæ verò causæ non dant totum influxum prout solæ, sed prout coniunctæ sunt aliis cum quibus faciunt vnam causam totalem. Denique sequeretur, quod agentia plura inuicem iuncta non possent producere intensiorem effectum, quàm si vnicum tantum esset; vnum enim agens non inuaret aliud. Sed de actione communi plura in libris de anima.

D Dico quintò, actionem, per quam forma tum substantialis, tum accidentalis producitur in subiecto, necessariò esse duplicem; alteram, qua producatur ipsa forma; alteram, qua producatur vnio. Contra Suarem, Auerlam, & Conimbricenses.

Ratio est, quia ubicunque sunt distincti termini, debent esse necessariò actiones distinctæ; actio enim specificatur à termino, & est illius modus; implicat autem ut eiusdem modi sint plura modificata: sed forma & vnio sunt entitates distinctæ: ergo illæ necessariò sunt per actiones distinctas.

E Obiicitur primò contra priorem conclusionem: Actio pendet essentialiter ab agente: ergo non potest pendere ab alio quàm ab hoc. Deinde non potest eadem actio respicere plura principia specie diuersa.

Obiicitur primò contra priorem conclusionem: Actio pendet essentialiter ab agente: ergo non potest pendere ab alio quàm ab hoc. Deinde non potest eadem actio respicere plura principia specie diuersa.

Respondeo concedendo, quod actio pendens ab vno tantum agente, non potest pendere ab alio etiam diuinitus; mutato enim agente, necesse est mutari actionem; sed vna tamen actio indiuisibilis pendere

Actio communis plurium.

Eductio duplex est actio.

Prima obiectio.

pendere potest essentialiter à pluribus agentibus, quorum vno sublato auferatur actio totalis. Ad argumentum ergo distinguatur antecedens: actio pendet essentialiter ab agente, vno vel pluribus, concedo; pendet essentialiter ab vno agente, nego. Quod additur, non posse actionem eandem respicere plura principia specie diuersa, falsum est, cum possit vna cognitio terminari ad obiecta diuersa.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò contra conclusionem posteriorem. Hæc ratio præcisè sumpta, per quam forma fit, est in subiecto: ergo per illam actionem forma fit in subiecto.

Resp. ex dictis de vnione, distinguendo consequentiam: ergo per illam actionem forma fit in subiecto formaliter, nego; concomitanter, concedo: nam quamuis actio illa præcisè sumpta fit fieri formæ, non est tamen formaliter fieri eius in subiecto.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Esse formæ accidentalis est inesse subiecto: ergo eius fieri est fieri in subiecto. Deinde omnis forma, quæ pendet à subiecto, non fit etiam quoad entitatem suam sine concursu subiecti: sed subiectum concurrat tantum ad formam prout inexistens: ergo forma non fit nisi per actionem, qua fit in subiecto.

Resp. distinguendo primum antecedens; esse formæ accidentalis est inesse per concomitantiam, concedo; per essentialem identitatem, nego: dum enim accipit esse concomitanter, accipit inesse subiecto. Similiter omnis forma, quæ pendet à subiecto, non fit sine concursu subiecti concomitante, concedo; sine concursu subiecti formaliter concurrentis per eandem actionem, qua forma fit, nego.

Instapria.

Instabis. Actio illa, qua fit entitas formæ formaliter, esteductio; non enim est creatio: ergo formaliter est fieri formæ in subiecto.

Respondeo distinguendo antecedens: actio illa præcisè sumpta esteductio, sieductio sumatur adæquatè prout significat productionem formæ, & productionem vnionis, nego; si sumatur inadæquatè, concedo:eductio enim includit duas actiones, alteram quæ fit forma, alteram quæ fit vnio. Itaque actio illa præcisè sumpta non est quidem creatio, quia essentialiter exigit concomitantiam actionis quæ producat vno cum subiecto; sed esteductio sumpta inadæquatè.

QVÆSTIO IV.

De concursu Dei cum causis secundis.

Quam sit mirabilis concursus Dei.

Dixi hæcenus de causis secundis efficientibus, sequitur nunc vt agam de necessaria illis assistentia causæ primæ, prouidentia nimirum diuinæ opus mirabile cooperatio eius est cum omnibus causis creatis, quas operando sic sequitur vt præcedat, sic præcedit vt totus cum illis, & post illas sit. Earum videlicet actus etiam malos adiuvat, & malitiam eorum damnat; nec peccata facit dum peccantibus assistit, malitiam separans à seipsa, & in ipso peccati regno trophæum erigit sanctitatis suæ, vt vnde homo peccans seipsum inquinat, splendorem hinc nouum Dei puritas acquirat, peccatis ipsis cooperans absque vlllo peccato. De hac igitur tam perenni, tam secreta, & tam mirabili Dei operatione triplex est controuersia: primò, an sit, siue il-

lius existentia, & necessitas: secundò, quid sit diuinus ille concursus cum causis secundis: tertio, quomodo coniungantur causa prima & causa secunda ad operandum, vtrum scilicet causa prima secundam determinet, an verò ab ea determinetur.

SECTIO I.

Existentia concursus diuini cum causis secundis.

Non quæritur primò hic, vtrum Deus concurrat mediâtè ad omnes actiones creatas, conseruando scilicet earum causas; de hac enim necessitate concursus conseruatiui dicitur in sequente tractatu: nunc satis sit dixisse cum Trismegisto cap. 1. Pimandri, *Si à quodam opere inflexum suum ille subtraxerit, deficiente vita in moriem currunt vniuersa.*

Nec quæritur secundò, vtrum Deus mediâtè concurrat cum causis, eo quod ab initio causas illas produxerit, à quibus istæ posteriores productæ sunt; nam hoc est etiam compertissimum, & sapienter ibidem asserit Trismegistus, *Quod in Deo, & à Deo omnia.*

Neque tertio quæritur, vtrum ad actus supernaturales immediâtè concurrat Deus adiuvando potentiam de se impotentem ad tales actus; hoc enim contra Pelagianam vefaniam rectè cum vniuerso Fidelium cœtu pronunciat Augustinus lib. de gratia & libero arbit. *Ipsè vi velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.*

Quæritur ergo tantum, vtrum causæ omnes creatæ ita subordinentur causæ increatæ, vt nullus effectus possit ab ipsis produci, quem producere immediâtè per seipsam non debeat prima causa, tanquam vniuersalis energia, & virtus omnium, quæ mouent & mouentur; quod vt demonstrarem clarissimè. Primùm quæro, vtrum de facto concurrat Deus cum causis illis, quæ sunt: secundò vtrum sit possibilis aliqua creatæ causa, cuius operatio Deum non exigit cooperantem: tertio, vtrum Deus concurrat ad actus malos: quarto, vtrum concurrat ad actus liberos: quintò, vtrum concurrat cum causis etiam distinctis ab efficiente.

§. I.

Vtrum Deus de facto concurrat cum omnibus causis secundis.

Dico primò, Deum ita immediâtè concurrere cum omnibus causis creatis, vt nulla creatura earum, quæ sunt, possit quidquam sola operari. Ita omnes Philosophi, & Theologi, tum Christiani, tum Ethnici; quibus temerariè omnino repugnant Durandus & Aureolus, absolutè negantes necessitatem concursus diuini; & nuperus scriptor, negans eius necessitatem ad actum liberum. Certè S. Thomas lib. contra Gentes, cap. 89. damnat Origenem, quod negauerit hunc concursum, & dicit id euidenter esse contra Scripturas.

Prima ergo probatio petitur ex multiplici Scripturarum autoritate. Actorum 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus*; & ibidem, *Dans omnibus vitam, inspirationem, & omnia.* Isaia 6. *Omnia opera nostra operatus es nobis Domine.* Iob 10. *Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plasmauerunt me totum.* Psalmo 141. *Qui operit calum nubibus, & parat terræ pluiam.* Ioan. 5. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Ad Corinth. 12. *Operatur omnia*